

تاثیر شبکه های اجتماعی بر مسایل سیاسی- اجتماعی کشور از سال 1387 تا 1393

پدیدآورده (ها) : مجتهدی نجفی، محمود؛ حق شناس، محمدجواد؛ توحید فام، محمد
میان رشته ای :: تحقیقات جدید در علوم انسانی :: بهار 1395، سال دوم - شماره 3
از 99 تا 110

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1164836>

دانلود شده توسط : najme mousavi

تاریخ دانلود : 17/02/1396

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوائین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

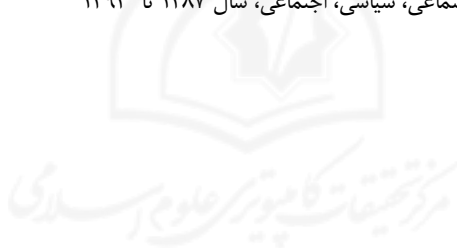
تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مسایل سیاسی - اجتماعی کشور از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳

محمود مجتهدی نجفی، دکتر محمد جواد حق شناس، دکتر محمد توحید فام
(دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده علوم سیاسی، گرایش روابط بین الملل)

چکیده

در این مقاله به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مسایل سیاسی - اجتماعی کشور از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ پرداخته می‌شود. امروزه بدون تردید، ارتباطات یکی از نمادهای بسیار نیرومند قدرت سیاسی و هم‌چنین یکی از زمینه‌های بسیار مهم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع و ملل در شروع قرن بیست و یکم به شمار می‌رود. روش تحقیق این مطالعه در دو مرحله به شرح ذیل انجام شده است مرحله اول - در این مرحله هر یک از متغیرها بصورت تحلیل تک متغیره و براساس آمارهای مرکزی و پراکندگی مورد تجزیه و تحلیل و توصیف قرار گرفته‌اند. مرحله دوم - در این مرحله بمنظور آزمون فرضیه‌های تحقیق، از آزمون آماری همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شبکه اجتماعی فیس بوک موجب افزایش مطالبات سیاسی کاربران شده است و این مطالبات روابط و نگاه کاربران را نسبت به نظام سیاسی جامعه متأثر ساخته است.

کلید واژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی، سیاسی، اجتماعی، سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳

مقدمه

آنتونی گیدنز معتقد است که، جهانی شدن به معنای زیرو رو شدن همه نهادهای ما می‌باشد و این تحولات تنها در زمینه اقتصاد نیست، بلکه در زمینه ارتباطات تحولات بیشتری صورت گرفته است، به طوری که دولت‌ها، ملت‌ها و زندگی شخصی ما را به شدت تحت تأثیر خود قرار داده است. در واقع جهانی شدن نقش زمان و مکان را در زندگی ما تغییر داده است. درست است که فاصله به سادگی از بین نمی‌رود، ولی انقلاب ارتباطات، مفهوم و نقش فاصله را دگرگون کرده است (هاگت، ۱۳۷۳: ۳۷). با پیدایش شبکه‌های نوین و جهانی اطلاعات و ارتباطات و تأثیرپذیری همه ابعاد زندگی بشر از این انقلاب تکنولوژیک، جهان وارد جامعه جدیدی شده است که بعضی از محققان آن را «جامعه اطلاعاتی» نامیده اند (بهرام‌پور، ۱۳۸۳).

پیدایش مفاهیم و پدیده‌هایی چون قدرت سایبری^۱، سایبورگ^۲، سایبردموکراسی^۳، کافه سایبر^۴، روابط سایبری^۵ و شبکه‌های اجتماعی، از پیامدهای ایفای نقش فناوری اطلاعات در شکل‌گیری فضای کنشگری نوین و تعامل اسان - رایانه و انسان - انسان است. در این فضا، موضوع ایجاد فضای کاملاً شخصی، به چالش کشیدن افکار و اندیشه‌ها، نضج گرفتن پاره فرهنگ‌های مجازی، تعامل بین فرهنگی و شکل گرفتن قواعد گفت‌وگویی مبتنی بر ارزش‌های فرهنگ سایبری مطرح است (آتوم^۶، ۲۰۰۳).

در خصوص تأثیرات اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی، نظرات متفاوتی ارائه شده است که می‌توان آنها را، در دو سوی یک پیوستار، قرار داد. عده‌ای نسبت به این رسانه، خوشبین هستند و از آن به عنوان ابزاری برای خلق هویت، یاد می‌کنند (ترکل^۷، ۱۹۹۵) و عده‌ای آن را عامل تباهی و فرسایش سرمایه اجتماعی و سطح پیوندهای بین افراد قلمداد می‌کنند (پاتنام^۸، ۲۰۰۱) که شاید یکی از مهمترین مفاهیم خلق شده توسط این اندیشمندان، اعتیاد به اینترنت و بروز عواقب ناگوار آن برای فرد و جامعه باشد. پژوهش‌های پیشین در حوزه علوم سیاسی و اجتماعی، اینترنت را، ابزاری بی‌طرف می‌دانست که یا می‌توانست و یا نمی‌توانست، بازیگران اجتماعی را، مجبور به انجام رفتارهای مختلف و تعیین شده، کند. میشل دو سرتو^۹، پیش از مرگش در سال ۱۹۸۶، چنین پیشگویی کرده بود که آینده درخشانی را می‌بیند که وب و ایمیل، به کاربران این امکان را می‌دهد تا گروه‌های فعال کوچکی ایجاد کنند. این امکانات، قدرتی ناشی از افزایش آگاهی به آنها خواهد داد (دوسرتو، ۱۹۸۶).

^۱ - Cyber Power

^۲ - Cyborg

^۳ - Cyber Democracy

^۴ - Cyber Cafe

^۵ - Cyber Relationships

^۶ - Attonm

^۷ - Turkle

^۸ - patnam

^۹ - Michel de Certeau

پپیا نوریس^۱ طی طرح پژوهشی با موضوع رابطه بین اینترنت و مشارکت سیاسی، که در سال ۲۰۰۱ انجام داد، سه احتمال را در نظر می‌گیرد:

- ۱- سلسله‌ای از روابط بین علت و معلول، از مشارکت مدنی پیشین آغاز و تا استفاده از شبکه، ادامه می‌یابد.
 - ۲- علت اصلی استفاده از اینترنت و همچنان عمل‌گرایی مدنی، انجام یک فعالیت اجتماعی، در جامعه است.
 - ۳- در سیاست دیجیتالی، نوعی تعامل تقویت‌کننده دوجانبه وجود دارد که در درازمدت، به واسطه آن و در نتیجه کسب تجربه‌های فراوان، انتظار می‌رود، این فرایند بتواند، مشارکت مدنی را در جهت مثبت تقویت کند.
- توضیح بیشتری که از دیدگاه موردنظر نوریس به دست می‌آید این است که فناوری رسانه‌ای، حلقه‌ای تقویت‌کننده و دوسویه ایجاد می‌کند. از نظر وی، طرح مفهومی، نشانگر یک هستی‌شناسی ماشین‌وار است که در آن، حیات سیاسی و اجتماعی تحت حاکمیت ماشین‌ها قرار گرفته است. در این طرح، مشارکت مدنی، افراد را وادار به استفاده از اینترنت می‌کند و استفاده از اینترنت، سبب مشارکت مدنی می‌شود. یا اینکه هر یک از این دو، دیگری را درون یک حلقه تقویت‌کننده و دوسویه خلق می‌کنند (نوریس، ۲۰۰۱: ۳۳۰).

بیان مسئله

آرمان پیشرفت و توسعه علوم ارتباطات در عصر معاصر، بر نزدیک نمودن هر چه بیشتر انسان‌ها، ارزش‌ها و فرهنگ جوامع استوار است و به همین جهت بسیاری از اندیشمندان معتقدند که هسته اصلی الگوی دموکراسی را ارتباطات تشکیل می‌دهد. الگویی که می‌تواند از طریق توسعه فناوری‌های پیشرفته و پر جاذبه، به موفقیت‌های فراوانی نائل شود.

فناوری‌های جدید با حجمی فراوان زندگی و محیط کار، و حتی ابعاد وجودی ما را تحت تاثیر خود قرار داده، به گونه‌ای که بشر امروزی، بدون فناوری و بهره‌گیری از آن، امکان عملی برای ادامه حیات خود را از دست می‌دهد. امروزه شاهد تحولات گسترده و عظیمی در زمینه اطلاع‌رسانی و برقراری ارتباطات در فضای مجازی هستیم و فضای مجازی به عنوان یک رسانه و در نقش حلقه واسط و اتصال دهنده نهادها، سازمان‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی در جامعه عمل می‌کند. در چنین شرایطی، افزایش کمی و کیفی تقاضای دسترسی به فناوری‌های نوین ارتباطی برای دریافت خدمات، اطلاعات و اطلاع‌رسانی و برقراری تعاملات فیما بین، روش‌های ارتباطی و کار و زندگی آدمی را تحت تاثیر خود قرار داده است. به بیان دیگر، در عصر حاضر با ظهور پدیده نوینی مواجه شده‌ایم که تعاریف و قالب‌های کلاسیک ارتباطات و کار رسانه‌ای را دچار تحول بسیار نموده است. از جمله این پدیده‌ها که خصوصاً در حال حاضر، دوران طلایی خود را پشت سر می‌گذارند، سایت‌های معروف به ارتباطات یا شبکه‌های اجتماعی هستند. شبکه اجتماعی، ترکیبی از کنشگران (کنشگران لزوماً افراد نیستند، بلکه سازمان‌ها و گروه‌ها را نیز در بر می‌گیرند) و روابط بین آنهاست. به عبارت دیگر، شبکه اجتماعی، الگویی از روابط است که کنشگران را به هم متصل می‌کند (کراول، ۲۰۰۴: ۱).

این شبکه‌ها، اجتماعات مجازی موجود در فضای سایبر هستند که شکل‌گیری آنها از طریق گروه‌های ایمیلی، وبلاگ‌ها، چت روم‌ها، فروم‌ها و سایر سایت‌های دوست‌یابی و یا وب‌سایت‌های اطلاع‌رسانی فوری امکان‌پذیر است.

^۱-Pippa Norris

در عصر معاصر، علوم ارتباطات زمینه ساز بروز فعالیت های بسیار پر اهمیتی می باشد که همواره با پیشرفت های فناوری و ابزارهای ارتباطی و گسترش محتوای اطلاعاتی آنها، بیش از پیش در جوامع مختلف بشری جنبه کلیدی یافته است. بر اثر این فعالیت ها، شرایط مبادله و جریان کالاها، خدمات و پیام های دنیا دگرگون شده است و امکانات جهانی سازی سریع اقتصاد و فرهنگ روند رو به رشد و افزایشی یافته است.

شبکه های اجتماعی مجازی که در سال های اخیر شکل گرفته و پس از راهیابی فضای وب به خانه ها و دفاتر کاری، جای خود را به خوبی باز کرده است، مجال شکل گیری اجتماعات جدیدی از کاربران را فراهم می کند. از زمانی که تونیس^۱ و تعاریف او مبنی بر دو نوع تجمع انسانی یعنی «اجتماع» در مقابل «جامعه» ارائه شد، بیشتر اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی، خصوصیات همچون «رودرویی»، «محدودیت تعداد»، «وجود روابط عاطفی و نه عقلایی» را از اصول بنیادی اجتماع دانسته اند که این اصول در روابطی که در فضای مجازی پدید می آید کاملاً قابل شهود است.

بررسی و تعیین تاثیرات این شبکه بر فضای سیاسی و امنیتی کشور، می توان اقدامات پیشگیرانه را انجام داد. همچنین مهمترین دلایل انتخاب موضوع تحقیق از سوی محقق عبارتند از:

— عدم انجام پژوهش جدی در خصوص آسیب پذیری های سیاسی و امنیتی کشور ناشی از فعالیت شبکه های اجتماعی

— نوآوری در خصوص موضوع تحقیق

روش تحقیق

در این تحقیق از روش کتابخانه ای به منظور جمع آوری ادبیات نظری موضوع و از روش پیمایش به منظور جمع آوری اطلاعات بخش میدانی استفاده شده است. در این تحقیق، با توجه به موضوع تحقیق، برای دستیابی به مفاهیم و گویه هایی که بتواند تاثیرات سیاسی و امنیتی شبکه های اجتماعی مجازی را مورد سنجش قرار دهند و نهایتاً سؤالات پرسشنامه را تشکیل دهند، به تحقیقات انجام شده در این زمینه مراجعه شده تا با کمک نتایج آنها، شاخص های محوری تحقیق ساخته شوند.

جامعه آماری^۲

در این پژوهش، دربرگیرنده کاربران اینترنتی ایرانی می باشد که در شبکه اجتماعی مجازی فیس بوک عضو می باشند و در حال حاضر در این شبکه فعالیت می کنند.

پس از پایان کار میدانی پژوهش و جمع آوری اطلاعات، کلیه پرسشنامه ها مورد بازبینی نهایی قرار خواهند گرفت. سپس برای پرسشنامه های موردنظر، دفترچه کد کامپیوتری ساخته می شود و براساس آن، پاسخ های گویه ها پس از کدگذاری، استخراج خواهند شد. پس از استخراج داده ها و انتقال آنها به کامپیوتر با استفاده از نرم افزار آماری SPSS، پردازش و تحلیل آماری داده ها صورت خواهد گرفت.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل داده ها در دو مرحله به شرح ذیل انجام شده است:

^۱ -Tonnies

^۲ -Statistical Population

مرحله اول- در این مرحله هر یک از متغیرها بصورت تحلیل تک متغیره و براساس آمارهای مرکزی و پراکندگی مورد تجزیه و تحلیل و توصیف قرار گرفته اند.
مرحله دوم- در این مرحله بمنظور آزمون فرضیه‌های تحقیق، از آزمون آماری همبستگی پیرسون استفاده شده است.

یافته های تحقیق

بمنظور آزمون فرضیه‌های تحقیق، از آزمون آماری همبستگی استفاده شده است که نتایج هر یک از این آزمون‌ها به همراه جداول مربوطه، در ادامه خواهد آمد:
فرضیه اول : بین میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان هویت ملی آنها رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول(۱): همبستگی میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان هویت ملی متغیر مستقل میزان هویت ملی

میزان هویت ملی		متغیر مستقل
سطح معناداری	R پیرسون	
۰.۰۰۰	۰.۵۷-	میزان حضور در شبکه اجتماعی

بین میزان حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک و میزان هویت ملی آنها رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد و میزان R پیرسون ۰.۵۷- می‌باشد که نمایانگر رابطه معکوس و در حد قوی می‌باشد. به عبارت دیگر، هر چقدر حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک پررنگ تر باشد، هویت ملی آنها ضعیف تر خواهد بود و برعکس.
فرضیه دوم: بین میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان رضایت سیاسی آنها رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۲): همبستگی میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان رضایت سیاسی آنها متغیر مستقل میزان رضایت سیاسی

میزان رضایت سیاسی		متغیر مستقل
سطح معناداری	R پیرسون	
۰.۰۰۰	۰.۵۱-	میزان حضور در شبکه اجتماعی

بین میزان حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک و میزان رضایت سیاسی آنها رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد و میزان R پیرسون ۰.۵۱- می باشد که نمایانگر رابطه معکوس و در حد قوی می باشد. به عبارت دیگر، هر چقدر حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک پررنگ تر باشد، میزان رضایت سیاسی آنها کمتر خواهد بود و برعکس. فرضیه سوم: بین میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان مطالبات سیاسی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول (۳): همبستگی میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان مطالبات سیاسی متغیر مستقل میزان مطالبات سیاسی

میزان مطالبات سیاسی		متغیر مستقل
سطح معناداری	R پیرسون	
۰.۰۰۰	۰.۴۱	میزان حضور در شبکه اجتماعی

بین میزان حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک و میزان مطالبات سیاسی آنها رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد و میزان R پیرسون ۰.۴۱ می باشد که نمایانگر رابطه مستقیم و در حد متوسط می باشد. به عبارت دیگر، هر چقدر حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک پررنگ تر باشد، میزان مطالبات سیاسی آنها بیشتر خواهد بود و برعکس. فرضیه چهارم: به نظر می رسد بین میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان تمایل آنها به اعتراض سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول (۴): همبستگی میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و تمایل آنها به اعتراض سیاسیمتغیر مستقل میزان تمایل به اعتراض سیاسی

میزان تمایل به اعتراض سیاسی		متغیر مستقل
سطح معناداری	R پیرسون	
۰.۰۵	۰.۴۱	میزان حضور در شبکه اجتماعی

بین میزان حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک و میزان تمایل آنها به اعتراض سیاسی رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد و میزان R پیرسون ۰.۴۱ می‌باشد که نمایانگر رابطه مستقیم و در حد ضعیف می‌باشد. به عبارت دیگر، هر چقدر حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک پررنگ تر باشد، میزان تمایل آنها به اعتراض سیاسی بیشتر خواهد بود و برعکس. فرضیه پنجم: بین میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان احساس امنیت آنها رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۵): همبستگی میزان حضور کاربران در شبکه اجتماعی و میزان احساس امنیت متغیر مستقل میزان احساس امنیت

میزان احساس امنیت		متغیر مستقل
سطح معناداری	R پیرسون	
۰.۰۰۰	-۰.۴۸	میزان حضور در شبکه اجتماعی

بین میزان حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک و میزان احساس امنیت آنها رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد و میزان R پیرسون -۰.۴۸ می‌باشد که نمایانگر رابطه معکوس و در حد متوسط می‌باشد. به عبارت دیگر، هر چقدر حضور افراد در شبکه اجتماعی فیس بوک پررنگ تر باشد، میزان احساس امنیت آنها کمتر خواهد بود و برعکس.

اولویت بندی آسیب های سیاسی و امنیتی شبکه اجتماعی فیس بوک

اولویت بندی آسیب های سیاسی و امنیتی شبکه اجتماعی فیس بوک بر اساس میانگین رتبه ای هر یک از شاخص ها در جدول زیر نشان داده شده است. یافته های به دست آمده از آزمون فریدمن نشان می دهد، مقدار آماره آزمون $\chi^2 = 248.9$ (۲) است که در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵ معنادار است، بر این اساس با ۹۵ درصد اطمینان می توان گفت بین میانگین شاخص های به دست آمده تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به نتایج به دست آمده از جدول زیر میانگین رتبه «مطالبات سیاسی» برابر با ۴.۲۱ می باشد که نشان دهنده بیشترین میزان میانگین در بین پنج آسیب مورد بررسی می باشد و کمترین میانگین برابر ۲.۱۵ است که مربوط به «میل به اعتراض سیاسی» می باشد. به عبارت دیگر می توان گفت: شبکه فیس بوک از حیث آسیب پذیری در درجه اول بر مطالبات سیاسی کاربران تاثیر داشته است و این آسیب اولویت اول می باشد و بعد از آن میزان احساس امنیت آنان را متاثر ساخته است. کمترین آسیب فیس بوک، مربوط به میل به اعتراض سیاسی می باشد.

جدول (۶): بررسی مقایسه رتبه آسیب های سیاسی - امنیتی شبکه اجتماعی فیس بوک
با استفاده از آزمون فریدمن

اولویت	میانگین رتبه	عنوان
۱	۴.۲۱	مطالبات سیاسی
۲	۳.۴۳	احساس امنیت
۳	۲.۷۹	هویت ملی
۴	۲.۴۲	رضایت سیاسی
۵	۲.۱۵	میل به اعتراض سیاسی
Chi-square		Df
۲۴۸.۹		۴
		Sig
		۰.۰۰۰

بحث و بررسی

همان گونه که اشاره شد شبکه های اجتماعی، به مجموعه ای از افراد که به صورت گروهی با یکدیگر ارتباط داشته و مواردی مانند اطلاعات، نیازمندی ها، فعالیت ها و افکار خود را به اشتراک می گذارند، اطلاق می شود. شبکه اجتماعی مجازی یا شبکه اجتماعی اینترنتی، وب سایت یا مجموعه ای از وب سایت هایی است که به کاربران امکان می دهد، علاقه مندی ها، افکار و فعالیت های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند؛ به عبارت دیگر، شبکه های اجتماعی، سایت هایی هستند که با استفاده از یک موتور جستجوگر و افزودن امکاناتی مانند چت، پیام رسانی

الکترونیک، انتقال تصویر و صدا و... امکان ارتباط بیشتر کاربران را در قالب شبکه‌ای از روابط فردی و گروهی فراهم می‌آورند (رسنیک^۱، ۲۰۰۰).

خاصیت ذاتی شبکه‌های اجتماعی مجازی با ویژگی‌های جنگ نرم و اهدافی که دنبال می‌کند، تلاقی خاصی دارد. جنگ نرم، به دلیل ماهیت خود و عدم نیاز به ابزارهای فیزیکی، به دنبال آن است که در مسافت‌های دورتری از مراکز طراحی‌کننده، به اجرا درآید. جهانی و فرامرزی بودن فضای سایبر، امکان‌های موردنیاز را به آسانی در اختیار طراحان جنگ نرم قرار می‌دهد و با فراهم شدن بسترهای فکری - فرهنگی اهداف موردنظر، از سوی جریان‌های درون جامعه هدف دنبال می‌شود. میسر بودن ارتباط دو طرفه نیز ابزارهای عملیاتی را در خدمت طراحان و رهبران مراکز موردنظر درمی‌آورد و در موقعیت‌های حساس، که امکان حضور و هدایت مستقیم میدانی حوادث، از براندازان سلب می‌شود؛ عناصر حاضر در صحنه نقش رسانه‌ای عملیات را بازی می‌کنند.

از سوی دیگر، جنگ نرم به عناصر و سربازان میدانی نیاز دارد که از جنس مخاطبان جامعه هدف باشند. این عناصر، باید برای خود هویتی خاص قایل باشند تا بتوانند هدایت روند درگیری را برعهده گیرند و در شرایط کنونی، امکان دسترسی به فضای مجازی به دلیل در اختیار گذاشتن لحظه‌ای حجم وسیعی از اخبار، اطلاعات و تسهیل ارتباط، چنین هویت کاذبی را به راحتی در میان بخشی از صحنه گردانان حوادث ایجاد می‌کند. نبود بسیاری قیود و محدودیت‌ها که برای سایر اقسام رسانه‌ای وجود دارد، در محیط مجازی، گستره فعالیت در این فضا را برای اهداف و انگیزه‌های امنیتی و سیاسی در جنگ نرم افزایش می‌دهد. مجموعه این شرایط است که امروزه، هوس بهره گیری از این فضا را برای غلبه بر دیگر ملت‌ها، در میان مراکز قدرت جهانی ایجاد می‌کند.

حوادث دوران بعد از انتخابات سال ۸۸ در ایران را باید میدان آزمون برای کاربرد فضای مجازی در عملیات روانی و جنگ نرم دانست. وبلاگ، فیس بوک، توئیتر، فرند فیدز و... از جمله سایت‌هایی هستند که قابلیت شبکه‌سازی وسیعی در اینترنت ایجاد کرده‌اند. در برخی مواقع، این شبکه‌ها به عنوان سربازان جدید جنگ نرم دول غربی، اقدامات خود را به فضای وقایع جامعه نیز تسری داده و هماهنگی و سازماندهی بسیاری از تجمع‌های سیاسی و اعتراضی را بر ضد دولت هدف، برعهده می‌گیرند. حوادث پس از انتخابات سال ۱۳۸۸، به روشنی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در جنگ نرم غرب با ایران را نشان داد که هدفی چون براندازی نرم را دنبال نمی‌کردند که در ادبیات سیاسی با اصطلاحاتی چون انقلاب مخملی^۲، انقلاب رنگی^۳، انقلاب گلی^۴ و براندازی نرم^۵ از آن یاد می‌شود و منظور از آن، انجام اقداماتی در چارچوب قانون، بدون خشونت، با دخالت بیگانگان جهت دگرگونی نظام سیاسی حاکم و یا نخبگان اجرایی در یک کشور است. در انقلاب‌های کلاسیک ساختار سیاسی و حاکمان به طور کامل تغییر می‌کنند، قدرت با ابزارهای نظامی و خشونت‌آمیز مانند ترور، بمب‌گذاری، تخریب و... از یک گروه به گروه دیگر منتقل می‌شود و نهادهای جدید سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پدید می‌آیند. در این فرایند اعمال خشونت، هزینه‌های تغییر را بالا می‌برد و باعث ایجاد هرج و مرج در جامعه، حتی به طور موقت می‌گردد. اما در انقلاب‌های مخملی یا براندازی نرم، خشونت وجود ندارد، یا کمتر به کار گرفته می‌شود و بیشتر روی حرکت‌های

¹ Resnick

² - velvet revolution

³ - Color revolution

⁴ - Flower revolutions

⁵ - soft subversion

مسالمت‌آمیز، مدیریت رسانه‌ای و متغیرهای اجتماعی مانند آموزش، ایجاد شناخت و آگاهی نسبت به مسایل مختلف، بسیج افکار عمومی، برای تغییرات سیاسی تکیه می‌گردد (آقابخشی، ۱۳۸۳: ۷۲۱). در این نوع جدید براندازی، تلاش می‌شود در بستری از چارچوب‌های قانونی و ارتباطات اجتماعی، ابتدا میزان مشروعیت و مقبولیت مهاجم در جامعه هدف افزایش یابد و سپس از طریق کانال‌های به اصطلاح دموکراتیک و با پشتوانه قدرت اجتماعی، دگرگونی نظام سیاسی و یا نخبگان اجرایی محقق شود (داداشی، ۱۳۸۵: ۲۵).

پیشنهادهای و راهکارها

در این قسمت بر اساس نتایج حاصل شده از پژوهش، مهمترین پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود:

— با توجه به اینکه شبکه اجتماعی فیس بوک، خاستگاهی غربی دارد و به شدت با مبانی فکری و ایدئولوژیکی کشور ما در تضاد است، لازم است به جای سیاست‌های تدافعی و فیلترینگ، از شبکه‌های اجتماعی قوی داخلی بهره‌برداری کرد و با ایجاد نوعی فضای باز در این شبکه‌ها، استقبال از شبکه‌های غربی مانند فیس بوک و توئیتر را کاهش داد. با توجه به اینکه کاربران در این شبکه‌ها به دنبال معیارهایی چون سهولت استفاده، دسترسی‌پذیری، امکانات قابل توجه و... هستند، طراحی سایت‌های شبکه اجتماعی داخل کشور نیز باید بر اساس این معیارها باشد تا استقبال کاربران از این شبکه‌ها افزایش پیدا کند. در حال حاضر مثال بارز این راهکار را می‌توان در مورد شبکه‌های موبایلی مشاهده کرد. شبکه تلگرام در برابر شبکه وایبر، قابلیت دسترسی بیشتر و همچنین امکانات بسیار زیادتری را به همراه دارد و به همین دلیل در مدت زمان اندکی توانست جای شبکه وایبر را بگیرد و به عنوان پرمخاطب‌ترین شبکه موبایلی در داخل ایران معرفی شود. هر چند هر دو شبکه موبایلی خاستگاه غیروومی دارند، ولی ویژگی‌های ذاتی هر یک از این شبکه‌ها در حکم نوعی برتری بر شبکه دیگر است. لذا این الگو باید در مورد سایت‌های شبکه اجتماعی نیز مورد استفاده قرار گیرد.

— با توجه به اینکه بیش از ۸۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسئولین مملکتی، انتقادپذیر نیستند، لازم است این روحیه در بین رده‌های مختلف مدیران ترویج پیدا کند و در این زمینه صدا و سیما و بخش‌های مختلف خبری رسالت مهمی بر عهده دارند. به عنوان مثال وجود بخش خاصی در اخبار ۲۰:۳۰ با عنوان سرزده، از نمونه‌های بارز چنین اقداماتی است. این برنامه‌ها این تفکر را در بین مسئولین رواج می‌دهند که دائم تحت نظارت هستند و لازم است در قبال فعالیت‌ها و اقداماتشان پاسخگو باشند. مسلم است که بازخورد این برنامه‌ها، امیدواری مردم به بهبود امور است و از این طریق رضایت آنان از نظام سیاسی و اجتماعی افزایش پیدا می‌کند.

— ارائه گزارش‌های دولتی در اخبار و جراید موجب شفاف شدن امور و کاهش شایعات و اخبار نادرست در مورد دولت در فضای مجازی می‌شود. زمانی که دولت در امور مختلف شفافیت داشته باشد و همه چیز عیان باشد، فضای مجازی کمتر به جولانگاه اخبار و شایعات تبدیل خواهد شد و از این طریق اولاً تصورات منفی در مورد دولت و نظام سیاسی کمتر خواهد بود و از طرفی رضایت سیاسی افراد افزایش پیدا می‌کند. از سوی دیگر، این رفتار دولت نشانه نوعی پاسخ به مطالبات سیاسی افراد است. چرا که کاربران پاسخگویی دولت و شفافیت آن را در زمینه‌های مختلف به عنوان یک مطالبه خود در نظر دارند و به همین دلیل این نوع رفتار دولت را می‌توان پاسخی به وضع موجود قلمداد کرد.

فهرست منابع و مآخذ

۱. ابادری، یوسف علی (۱۳۷۷) خرد جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات طرح نو.
۲. آزر، ادوارد و چونگ، این مون (۱۳۷۹) به سوی اندیشه بدیل: امنیت ملی در جهان سوم، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۳. آزر، ادوارد و چونگ، این مون (۱۳۷۹) مشروعیت و یکپارچگی و توان سیاست‌سازی؛ وجه نرم‌افزاری امنیت ملی جهان سوم، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۴. استورا، ج.ب (۱۳۷۷) تنیدگی یا استرس: بیماری تمدن، ترجمه پریخ دادستان، تهران: انتشارات رشد.
۵. استونز، راب (۱۳۸۳) متفکران بزرگ جامعه‌شناسی، ترجمه مهرداد میردامادی، تهران، نشر مرکز.
۶. اسکندری‌پور، ابراهیم (۱۳۸۹) شبکه‌نگاری کاربران ایرانی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت رسانه، دانشکده صدا و سیما.
۷. آشفته تهرانی، (۱۳۸۰) جامعه و جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات فرهنگ گستر.
۸. آشنا، حسام‌الدین (۱۳۸۰) اینترنت و ثبات سیاسی — اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات همایش رسانه‌ها و ثبات سیاسی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
۹. افتاده، جواد (۱۳۸۸) شبکه‌های اجتماعی؛ یکپارچه سازی خدمات در روابط عمومی الکترونیک، چهارمین همایش روابط عمومی الکترونیک.
۱۰. افتخاری، افتخاری (۱۳۷۸) ظرفیت طبیعی امنیت، مجله مطالعات راهبردی، شماره ۵ و ۶ پاییز و زمستان.
۱۱. افتخاری اصغر (۱۳۸۱) «تحلیل انتقادی امنیت» (درآمدی بر روش‌شناسی انتقادی در مطالعات امنیتی)، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پنجم، شماره ۱۶.
۱۲. افتخاری اصغر (۱۳۸۲) «روش‌شناسی اثباتی در مطالعات امنیتی»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ششم، شماره ۱۹.

Adams, J(1995)Risk, London: UCL Press.

Agre, Philipe(1998)Building an Internet Culture, Elsevier.

Albrow, M(1996)The Global Age: State and Society Beyond Modernity, Cambridge: Policy Press.

Ameli, S. R. (2002) Globalization, Americanizatoin and British Muslim Identity, London, ICAS Press.

Atton,Chris(2003)Reshaping Social movement Media For a New Millenium. Social Movement Studies, 2.

Barentt, G,A(2004)A Review On the Internet In the Everyday Life,available at Elsevier.com

Bastani,S(2001)Middle Class Community in Tehran:Social Network, Social Support and Marital Relationships.Ph.D.thesis,Department of Sociology, University of Toronto,Canada .

- _Baumann, G(2002) Contesting Culture: Discourses of Identity in Multi-ethnic London, Cambridge, Cambridge University Press.**
- _Benedikt, M(1991)Cyber Space: First Steps; The Mit Press, Cambridge.**
- _Berger, P.L and Huntington,S.P(2002)Many Globalizations: Cultural Diversityin the Contemporary World, Oxford University Press.**
- _Burns,Tom(1992)Erving Giffman ,. Routledg**
- _Caplanou(2010)www.Capilanou.ca/help/Login-page**

